

Bronsemedalje NM hifi 2017- Mathilde Israelsen, Nes vgs

Oppgave:

Skriv en sammenhengende tekst om utviklingen av likestillingen mellom kjønnene i moderne tid.

Du kan selv bestemme omfanget og disponere rekkefølgen av punktene, men i besvarelsen din skal du vise den historie- og filosofifaglige kompetansen din ved å:

- gjøre kort rede for det du mener er hovedtrekkene i utviklingen i moderne tid med tanke på likestilling mellom kjønnene. Du må komme inn på flere områder for likestilling, som for eksempel juridiske, økonomiske, politiske, utdanningsmessige og sosiale forhold
- vurdere i hvilken grad ulike ideologier og filosofisk tenkning har fremmet eller hemmet likestilling mellom kjønnene
- vurdere og ta stilling til påstanden: «Verdiene bak likestilling er universelle, og derfor bør alle samfunn følge dem!»

I teksten din kan du trekke inn andre punkter som gir deg mulighet til å vise mer historie- og filosofifaglig kompetanse. Du kan velge blant disse punktene eller bruke dine egne:

- Likestilling, likebehandling, likeverd – tre sider av samme sak?
- Arbeidsdeling 50–50 eller hver gjør det en er best til?
- Markedsstyrt kjønnsdeling i rosa og blått.
- Født sånn eller blitt sånn?
- Kan likestilling være undertrykkende?
- Kvinners utdanning fører land ut av fattigdom.
- Feminismen – 1900-tallets viktigste frigjøringsprosjekt!

Likestilling mellom kjønnene

Den storstilte industrialiseringen og urbanisering i moderne tid har ført til store samfunnsendringer, også i forhold til kvinnen og hennes stilling i samfunnet.

Industrialiseringen var i første omgang med på å forsterke kvinnens underdanige forhold til mannen. Senere skulle utviklingen føre til et mer likeverdig forhold mellom kjønnene, blant annet etter påvirkning fra ulike filosofiske tenkere og politiske ideologier. I dag har flere land i verden oppnådd stor grad av likestilling mellom kjønnene. Dette kan ses på som et forbilde til etterfølgelse. Ved å se på denne utviklingen kan man besvare påstanden: «Verdiene bak likestilling er universelle, og derfor bør alle samfunn følge dem.»

I moderne tid har det skjedd store endringer i tilknytning til ulike forhold i samfunnet. Dette gjelder også forholdet for kvinner. Kvinner har gått fra å være underlagt mannen til å bli et selvstendig individ med juridiske og politiske rettigheter på lik linje med mannen. Denne utviklingen har i all hovedsak funnet sted fra rundt 1850 og frem til i dag. Dersom vi ser til Norge, som har hatt en utvikling som kan sammenlignes med andre Europeiske land, ser vi en stor endring i forholdet mellom kjønnene. Samtidig som samfunnet har endret seg til et moderne samfunn, har også rettigheter for kvinner vunnet frem. En viktig juridisk endring i retning av likestilling var at kvinnen ble gjort myndig. Tidligere var kvinner umyndige hele livet, som blant annet betydde at de ikke hadde rett til å råde over sin egen økonomi. Skulle de inngå rettslig bindende avtaler, var de avhengig av en mannlig verge. En viktig utvikling mot likestilling er derfor at kvinner ble myndige, og derfor fikk derfor større juridisk frihet. Samtidig førte industrialisering og urbanisering mot slutten av 1800-tallet til nye jobbmuligheter, også for kvinner. Denne utviklingen førte etter hvert til at utdanning for kvinner ble nødvendig. Derfor fikk kvinner også kvinner retten til å ta høyere utdanning, etter hvert på lik linje med menn (Lønnå, 2017).

Bronsemedalje NM hifi 2017- Mathilde Israelsen, Nes vgs

Kampen for like rettigheter fikk også utslag i politiske rettigheter. I Norge fikk alle kvinner retten til å stemme ved valg fra 1913 (Lønnå, 2017). Andre stater i Europa fulgte dette mønsteret etter første verdenskrig. Krigen førte til en økt bevisstgjøring rundt kvinnens rettigheter. Verdenskrigen krevde en enorm innsats av kvinnene som var hjemme mens mennene var ved fronten og kjempet. Det virket derfor fullstendig utenkelig for de fleste kvinner, så vel som menn, at kvinner ikke skulle få anledning til å avlegge stemme på lik linje med menn i etterkant av krigen. Allmenn stemmerett er en av de aller viktigste utviklingene mot likestilling i moderne tid, og var et viktig steg mot like politiske rettigheter mellom kvinner og menn. Utviklingen i senere tid har sikret enda større likestilling mellom kvinner og menn. Fra 1970-tallet og fremover gjorde bedre barnehagedekning og ordning for foreldrepermisjon det mulig for kvinner å kombinere en jobb med familieliv. Tidligere ble det sett på som nødvendig av kvinner å være hjemme for å ta seg av barn. Sosiale tiltak, som flere barnehager, skapte derfor større frihet for kvinner. Dette skapte også større økonomisk frihet for kvinnen. Hun er ikke lenger avhengig av en mann for økonomisk sikkerhet, fordi hun selv kunne tjene penger. En slik økonomisk likestilling er svært viktig for å sikre likestilling mellom kjønnene.

Filosofisk tenkning og politiske ideologier har både vært viktige utgangspunkt og pådrivere for likestilling mellom kjønnene. Tanken om at kvinner burde være likestilte menn, ble til under opplysningstiden. Da oppsto den liberalistiske tankegangen om menneskets likeverd, frihet og individualitet. Kvinnelige filosofer som Mary Wollstonecraft tok utgangspunkt i menneskets likeverd og argumenterte for kvinners stemmerett, eiendomsrett og rett til utdanning og yrke (Rørvik, Pettersen, Moum, Sævareid & Børresen, 2008, s. 336). Denne tankegangen ble videreført da den liberalistiske ideologien ble formet på 1800-tallet. John Stuart Mill er en av de viktigste liberalistiske tenkere fra denne tiden. Mills politiske tenkning på det kjønnspolitiske området ble i stor grad inspirert av hans kone, Harriet Taylor. Den grunnleggende politiske verdien for Mill er frihet. Bare et samfunn der alle mennesker har rett til frihet og til medbestemmelse i de politiske prosessene, er et virkelig likeverdig samfunn. Det er ikke bare menn i besittelse av eiendom eller de med utdanning som skal ha politiske og sosiale rettigheter. Alle - unntatt barn, åndssvake, forbrytere – skal være deltagere i det politiske samfunnet. Dette omfatter i Mills politiske filosofi også kvinner (Tollefsen, Syse & Nicolaisen, 2012, s. 550). Denne argumentasjonen ble videreført inn i

Bronsemedalje NM hifi 2017- Mathilde Israelsen, Nes vgs

kvinner kamp for stemmerett og juridiske rettigheter på 1800-tallet, og var en viktig pådriver for likestilling mellom kjønnene – helt frem til i dag. For at kjønnene skal bli likestilt, må utgangspunktet være like rettigheter. Uten like rettigheter, kan man heller ikke likestilles sosialt og økonomisk sett. Derfor har den liberalistiske tankegangen fremmet likestilling i svært stor grad.

Samtidig som liberalismen vokste frem, oppsto også den konservative ideologien. Edmund Burke regnes gjerne som konservatismens far. Den grunnleggende verdien i konservatisme er å bevare tradisjoner. Under opplysningstiden understreker flere sentrale tenkere, blant annet Jean-Jacques Rousseau, at alle mennesker har de samme naturlige rettighetene. Edmund Burke, derimot, setter spørsmålsteget ved selve begrepet «naturlige rettigheter». Dette betyr ikke nødvendigvis at Burke var motstander av frihet og folkelig medbestemmelse, men det betyr at han mente at disse rettighetene bare hadde verdi dersom de hadde rot i nasjonens tradisjon. Å innføre drastiske endringer over natten, ville bare ende i kaos (Tollefsen m/fl., 2012, s. 546). Ut fra dette kan man tolke Burke i den retning av at han heller ikke ønsket å innføre drastiske tiltak for å forbedre kvinnens stilling i samfunnet, men heller ønsket å forbedre kvinnens stilling gjennom gradvise endringer. Til tross for gradvise endringer har Konservatismen som ideologi likevel ikke vært en viktig pådriver for å fremme likestilling mellom kjønnene, slik som mer liberale og radikale ideologier har gjort. Argumentasjonen har gjerne vært at man ikke burde endre på samfunnsforholdene, og dermed ikke endre forholdet mellom kjønnene. Dette betyr at det ikke er innenfor konservatismen at forkjempere for kvinners rettigheter har funnet sine støttespillere.

En annen ideologi som man i større grad kan se på som en pådriver for å fremme likestilling, i alle fall teoretisk sett, er kommunismen. Friedrich Engels, som skrev det kommunistiske manifest sammen med Karl Marx, bidro til synet på kvinnens stilling i samfunnet. Mens Marx mente at revolusjonen og det klasseløse samfunnet også måtte medføre en frigjøring av kvinnen, var det Engels som forfattet et mer utførlig program for kvinnens frigjøring, på grunnlag av ideer og notater utformet av Marx og ham selv. Blant annet mener Engels at mannens overherredømme i familien er et resultat av de økonomiske forholdene i samfunnet. Hvis disse forholdene blir endret, vil også mannens forhold til kvinnen og

Bronsemedalje NM hifi 2017- Mathilde Israelsen, Nes vgs

familien måtte endres. Produksjonsmidlene vil bli felleseiendom, og det betyr at mannen og kvinnen blir likestilt økonomisk sett. Dermed vil også den enkelte familie opphøre å være en økonomisk enhet i samfunnet (Tollefsen m/fl., 2012, s. 551). Kommunismen vil altså innføre likestilling mellom kjønnene, ved å innføre økonomisk likestilling i samfunnet. Historien har imidlertid vist at det kommunistiske idealsamfunnet var vanskelig å gjennomføre i praksis, og dermed ble ikke kjønnene i slike samfunn likestilte i praksis. De ble fortsatt sett på som ulike i samfunnets øyne, og fikk ulike oppgaver basert på kjønn. Friedrich Engels har bidratt med viktig teori i forhold til kvinnens stilling i samfunnet, men denne teorien er vanskelig å gjennomføre i praksis. Derfor kan man ikke konkludere med at akkurat disse tankene har i mindre grad, dersom man sammenligner med liberalismen, hatt betydning for utviklingen mot likestilling som har funnet sted i mange samfunn.

Den politiske ideologien feminisme er nok den aller viktigste pådriveren for likestilling mellom kjønnene i moderne tid. Selve betegnelsen feminisme blir brukt om ulike politiske bevegelser og teorier som fokuserer på kjønn, og som vil avskaffe kjønnsdiskriminering. Feminismen kan sorteres etter ideologiske og politiske skillelinjer, som sosialistisk og liberalistisk feminisme. Disse utgjør også feminismens to hovedgrupper. Helt siden den franske revolusjon har det vært et dypt ideologisk skille mellom liberalistisk og sosialistisk feminisme. Dette skillet er knyttet til ulike oppfatninger om årsakene til kvinneundertrykkningen, og til hvilke virkemidler som skal tas i bruk for å få den til å opphøre. Den sosialistiske feminismen knytter kvinneundertrykking til kapitalismen og mener at den ikke forsvinner før det økonomiske systemet er borte, slik Friedrich Engels argumenterte for (Rørvik m/fl., 2008, s. 357). I den liberalistiske feminismen utgjør kjerneverdier som frihet og individualisme den ideologiske bakgrunnen. Den liberale feminismen legger vekt på at både menn og kvinner skal ha like muligheter. Derfor har arbeidet for formelle rettigheter stått sentralt, i form av stemmerett, rett til utdanning og rettigheter i arbeidslivet. Til forskjell fra sosialistisk feminisme, legger liberalistisk feminisme ikke vekt på sosiale strukturer. Tanken er heller at dersom kvinner får formelt sett de samme mulighetene og rettighetene som menn, vil man oppnå målet med likestilling mellom kjønnene (Rørvik m/fl., 2008, s. 360).

Disse feministiske grupperingene har fokusert på ulike saker, og er uenige om virkemidler. Likevel finnes det en grunnleggende enighet om at kvinnediskriminering er galt, og flere

Bronsemedalje NM hifi 2017- Mathilde Israelsen, Nes vgs

politiske saker har vært felles: stemmerett, rett til utdanning og arbeid og like juridiske rettigheter (Rørvik m/fl., 2008, s. 346). I arbeidet med å fremme likestilling mellom kjønnene, har feminismen vært svært viktig. En bevegelse som fokuserer på bestemte samfunnsendringer, kan nå lettere ut med budskapet sitt. I en verden dominert av menn, var en slik tydelig holdning helt nødvendig for å bryte gjennom lydmuren. Man ser imidlertid at den liberalistiske feminismen i begynnelsen hadde størst innvirkning på samfunnsforhold, da likestillingen mellom kjønnene i stor grad først vant frem i markedskapitalistiske og liberalistiske styresett. På denne måten har de feministiske bevegelsene vært med på å fremme likestilling mellom kjønnene i svært stor grad.

Før man kan vurdere og ta stilling påstanden «Verdiene bak likestilling er universelle, og derfor bør alle samfunn følge dem», er det en rekke spørsmål som man må besvares. For det første må man besvare om verdiene bak likestilling er universelle. For det andre må man avgrense hva likestilling faktisk dreier seg om, og for det tredje kan man se hva den sosiale forskjellen mellom kjønnene kommer av.

Ut fra de ulike ideologienes syn på likestilling mellom kjønnene, er det vanskelig å konkludere med at verdiene bak likestilling i det hele tatt er universelle. Selv innenfor den feministiske ideologien hersker det uenighet. Den liberalistiske og sosialistiske feminismen arbeider henholdsvis ut fra grunnverdiene likhet og solidaritet, og frihet og individualisme. Dette gjør at feminismen ikke er et helhetlig tanke-system, der det hersker en grunnleggende enighet rundt hvilke verdier som skal følges. Dette har vært utgangspunktet for en rekke konflikter innenfor den feministiske bevegelsen. Man kan likevel på de ulike politiske ideologiene som har vært med på å fremme et tanke-sett om likestilling mellom kjønnene, og at undertrykkelse og diskriminering av kvinner blir sett på som grunnleggende galt. Dersom man skal peke på en universell verdi i feminismen og i arbeidet mot likestilling, kan det være likeverd mellom kjønnene. Man kan altså gå ut fra at menn og kvinner er like mye verdt. Dette kan skape et grunnlag for å gi kvinner flere rettigheter i form av juridiske, politiske og økonomiske rettigheter. Ut fra dette kan man også avgrense at likestilling, helt grunnleggende sett, handler om å sikre like rettigheter mellom kjønnene. Dette gjør at det første steget mot et likestilt samfunn, er å innføre like rettigheter for kvinner og menn.

Bronsemedalje NM hifi 2017- Mathilde Israelsen, Nes vgs

Når det kommer til hva den sosiale forskjellen mellom kjønnene bunner i, kan vi se til den franske filosofen Simone de Beauvoir. I de Beauvoirs mest sentrale verk *Det annet kjønn* (1949) finner man igjen flere tanker fra Wollstonecraft, Mill og Engels. Aller viktigst blant disse er tanken om kvinnens underdanighet, slik man finner den i historien og ennå opplever i dag, ikke er et resultat av kvinnens natur, men av samfunnets oppfatninger og fordommer overfor kvinnen (Tollefsen m/fl., 2012, s. 552-553). Den historiske og nåværende forskjellen mellom kjønnene i samfunnet er altså ikke et resultat av biologiske forhold, men av sosiale forhold. I følge Simone de Beauvoir er altså kvinnen, slik hun oppfattes av samfunnet, ikke et resultat av naturlige forhold, men sosiale forhold. I samfunnet blir mannen sett på som det normale, og kvinnen som «det andre». De Beauvoir mener at mannen, i sitt forhold til kvinnen, blir sett på som subjektet - den aktive parten som observerer verden rundt seg. Kvinnen derimot blir av mannen sett på som objektet - den passive - som ikke innehar en individuell bevissthet. På denne måten knytter de Beauvoir feministisk teori opp mot eksistensialisme; spørsmål rundt hva det vil si å eksistere som et menneske. I de Beauvoirs eksistensfilosofi er et viktig ideal å leve autentisk. Det går ut på at man tar ansvar for å gi mening til sin egen eksistens, ved å engasjere seg i verden rundt seg, og på den måten møte andre mennesker. De Beauvoir ser imidlertid at kvinners mulighet til å definere sitt eget liv, og dermed leve autentisk, er begrenset i forhold til menns. I *Det annet kjønn* viser hun hvordan kvinner har mindre frihet enn menn og dermed begrensede muligheten når det gjelder å skape mening med sin egen tilværelse. (Rørvik m/fl., 2008, s. 188). Dette gjør at det er samfunnet som lærer kvinnen å være kvinne, gjennom sin oppdragelse og gjennom de økonomiske og sosiale forholdene som ligger til rett for henne. Ut fra dette mener de Beauvoir at: «Man er ikke født kvinne, man blir det.» (Rørvik m/fl., 2008, s. 85).

Mellom kjønnene er det en biologisk forskjell. I reproduktiv sammenheng har menn og kvinner ulike oppgaver, og det finnes også fysiologiske forskjeller. Kvinnen og mannen har opp gjennom historien fått oppgaver som har vært tilpasset deres biologiske premisser. Hardt arbeid ble gitt til mannen fordi han har bedre forutsetninger for å gjennomføre det, mens kvinnen tok vare på barn fordi barnet i sitt første leveår var avhengig av mor for å overleve. Det moderne industrialiserte samfunnet endret på dette. Ny teknologi som ga nye redskaper og hjelpemidler visket ut de fysiske skillelinjene mellom kvinner og menn. Man kan derfor ikke se på det som en tilfeldighet at kvinnekamp og likestilling oppsto samtidig

Bronsemedalje NM hifi 2017- Mathilde Israelsen, Nes vgs

som de moderne verden gjorde sitt inntog. Ut fra dette kan man påstå at likestilling mellom kjønnene bare kan innføres i moderne industrialiserte samfunn. Det finnes fortsatt før-industrialiserte samfunn i verden. Slike samfunn er arbeidsdelingen basert på fysiske forutsetninger. Dette gjør at kvinnen og mannen i disse samfunnene, gjør de oppgavene som er best egner seg best for deres fysiske forutsetninger. Ut fra dette kan man påstå at det blir vanskelig å innføre likestilling i en radikal forstand, altså at man skal gi menn og kvinner helt like oppgaver. Man kan imidlertid fortsatt innføre like rettigheter for menn og kvinner, da behovet for bedre juridiske forhold og politiske rettigheter ikke har sitt utgangspunkt i biologiske forhold.

Samtidig kan synet på både kvinnen og mannen i den moderne verden sies å være et produkt av den moderne verden. Oppdragelse og sosialisering har mye å si for hvordan menn og kvinner oppfatter seg selv i forhold til hverandre og i forhold til samfunnet. Industrisamfunnet gjør at man på de fleste områder av samfunnet ikke trenger å skille mellom eller definere kjønn. Likevel finnes det i dag tydelige skillelinjer mellom hva som betegnes som er en mann, og hva som er en kvinne. Det kan godt være at det oppsto et behov for å skape et større sosialt skille mellom kvinner og menn, da de biologiske skillelinjene ble visket ut. Poenget er likevel at et slikt skille ikke er nødvendig. Den moderne verden gjør det å tilegne ulike oppgaver og egenskaper til de ulike kjønnene overflødig. Derfor kan vi snakke om at de sosiale forskjellene som vi gjerne forbinder med kvinner og menn, ikke er et resultat av biologiske forhold, men av samfunnsforhold. Et slikt synspunkt kan imidlertid innebære at man må snu på Simone de Beauvoirs utsagn til å ikke bare gjelde kvinnen, men også gjelde mannen: «man er ikke født mann, man blir det».

Siden verdiene bak likestilling ikke er universelle, sitter man igjen med spørsmålet om likestilling bør innføres i alle samfunn. Det mest fremtredende svaret er ja. Likestilling mellom kjønnene fremmer økonomisk vekst og skaper tryggere rammer for barn. I følge verdensbanken vil mer økonomisk makt til kvinner i hjemmet føre til at det blir satset mer på barna. Familiens penger vil da i større grad blir brukt til å sende barna på skolen og til helsestasjonen, og de vil på den måten bli bedre skikket til å delta i verdiskapningen i landet sendere (Bjørnstad, 2011). Å gi kvinner økonomiske rettigheter fører dermed ikke bare til bedre likestilling mellom kjønnene, men større sosial likhet gjennom verdiskapning.

Bronsemedalje NM hifi 2017- Mathilde Israelsen, Nes vgs

Likestilling bør derfor innføres i alle samfunn fordi det bidrar til et høyere utdanningsnivå, og legger grunnlaget for økonomisk vekst. Å satse på likestilling er derfor å satse på fremtidige generasjoners velferd.

Samtidig kan man se ut fra en kulturrelativistisk tankegang, at dette kan bli vanskelig. Dette er fordi alle samfunn, ut fra denne tankegangen, må forstås ut fra sine egne premisser (Siverts & Johannessen, 2013). De verdier og holdninger som man knytter til likestilling mellom kjønnene i vestlige land, passer ikke nødvendigvis i andre kulturer. I vår verdensdel av ideer om likeverd og rett vært en integrert del av både politisk og religiøs tenkning i århundrer (Tollefsen m/fl., 2012, s. 538). Det er dette grunnlaget som i vårt århundre har ført til en økende grad av likestilling mellom kjønnene. Da sekulariseringsprosessen startet, lå det allerede et religiøst og politisk tankesett om likeverd til grunn for å bli videreført inn i den moderne verden som likestilling. Samtidig fremmer de fleste religioner et budskap om likeverd, og dermed har man også her et grunnlag for likestilling mellom kjønnene i flere samfunn. Poenget er likevel at man ikke skal ta det for gitt at likestilling kan innføres på samme grunnlag som i vestlige land, og dermed ut fra de verdiene ideologiene som fremmer likestilling la til grunn. Ulike kulturer har ulike forutsetninger for å innføre endringer i samfunnet. Man bør i høyeste grad innføre likestilling i ulike samfunn, men det bør ikke være på grunnlag av en felles verdi. Likestillingen bør derfor innføres ut fra et ønske om å skape et mer likestilt forhold mellom kjønnene, men ut fra det aktuelle samfunnets egne premisser.

Endring i samfunnsforhold i den moderne tid har ført til større likestilling mellom kjønnene. I flere samfunn i verden i dag er ikke kvinnen lenger underdanig mannen, slik tilfellet var før. Denne endringen har sitt utgangspunkt i ulike politiske ideologier og filosofiske tankegang. De viktigste ideologiene for å fremme likestillingen har nok vært feminismen og liberalismen, og på hvert sitt vis har fremmet holdninger rundt likeverd mellom menn og kvinner, og dermed på ulikt vis stoppet diskrimineringen og undertrykkningen av kvinner. De ulike ideologienes syn på likestilling, svarer også på påstanden «Verdiene bak likestilling er universelle, og derfor bør alle samfunn følge dem.» Verdiene bak likestilling er ikke universelle, men svært kontroversielle. Dette betyr imidlertid ikke at man ikke bør fremme likestilling i ulike samfunn. Likestilling har vist seg å ha en svært positiv effekt på både sosiale

Bronsemedalje NM hifi 2017- Mathilde Israelsen, Nes vgs

og økonomiske forhold, og bør derfor være et mål i alle samfunn. Man kan imidlertid ikke ta utgangspunkt i en verdi, men heller tilpasse arbeidet mot likestillingen til det aktuelle samfunnet. På den måten kan man skape likestilling mellom kjønnene i ulike samfunn i verden.

Litteraturliste:

Lønnå, Elisabeth. (2017). *Kvinneres rettigheter i Norge fra 1814 til 1913*. I Store norske leksikon. Hentet 19.04.17 fra

[https://snl.no/Kvinneres rettigheter i Norge fra 1814 til 1913](https://snl.no/Kvinneres_rettigheter_i_Norge_fra_1814_til_1913)

Rørvik, T.I., Pettersen, T., Moum, T., Sævareid, A., Børresen, B. (2008). *Historie og filosofi 2*. Oslo: Cappelen Damm.

Sigurd Bjørnstad. (2011, 19.11). *Likestilling gir utvikling*. I Aftenposten. Lastet ned 23.11.12 fra <http://www.aftenposten.no/okonomi/utland/article4231108.ece>

Siverts, H., Johannessen, S.F. (2013, 14.03). *Kulturrelativisme*. I Store norske leksikon. Hentet 19.04.17 fra <https://snl.no/kulturrelativisme>

Tollefsen, T., Syse, H., Nicolaisen, R.F. (2012). *Tenkere og ideer – filosofiens historie fra antikken til vår egen tid*. Oslo: Gyldendal akademisk.